

ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับวิสาหกิจชุมชน ในประเทศไทย

A Problem, Limitations and Approaches for Strengthening of Community - Based Enterprises in Thailand

สนิทเดช จินตนา (Sanitdech Jintana)¹

ธีระพงษ์ ภูริปานิก (Teerapong Puripanik)²

¹อาจารย์ประจำสาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Dr., Department of Social Science, Faculty of Liberal Art Rajanongala University of Thanyaburi

²ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Department of Public Administration, Faculty of Political Science and Law, Burapha University

E-mail : sanitdech_j@rmutt.ac.th

Received: 20 June, 2019

Revised: 8 July, 2019

Accepted: 31 July, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับวิสาหกิจชุมชน ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดทางด้านปัจจัยภายในที่มีผลต่อการทำงาน กระบวนการทำงาน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย และเพื่อเสนอรูปแบบในการ พัฒนาปัจจัยภายในที่มีผลต่อการทำงาน กระบวนการทำงาน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนใน ประเทศไทย การศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 20 ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย แบบกึ่งโครงสร้าง(Semi-Structure Interviews) ผลการวิจัย พบว่า

ผลการศึกษารูปได้ว่า 1. ปัญหาและข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย นั้นแบ่งออกได้ เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) คือ นโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น ขาดความต่อเนื่อง การนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติยังคงมีปัญหา รวมถึงค่าครองชีพและหนี้สินภาคครัวเรือน

สนิทเขษ จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

นั้นสูงขึ้น 2) ปัจจัยภายใน (Input) พบว่า ผู้บริหารยังขาดความเป็นผู้ประกอบการ ไม่มีความรู้ทางด้านการบริหารจัดการธุรกิจ บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่มีความสามารถในการเขียนโครงการ และแผนธุรกิจ 3) กระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถในการหาตลาด ไม่รู้วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด ไม่มีการวางแผนในการทำงาน ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าทางการตลาดให้แก่สินค้าได้ ไม่รู้จักการนำเอาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาใช้กับสินค้า และไม่มีการทำบัญชี และ 4) ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้จากการดำเนินการไม่เพียงพอ หลาย ๆ แห่งไม่มีกำไร การผลิตสินค้ายังไม่มีความมาตรฐานในระดับสากล และการการบริหารจัดการวัตถุดิบยังไม่มีประสิทธิภาพ และ 2. แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนนั้นหน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการควมมีการสร้างแผนยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว 10 – 20 ปี มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และมีนโยบายในการส่งเสริมการหาตลาดเพื่อจัดจำหน่ายสินค้า โดยเฉพาะตลาดระดับประเทศ และการส่งออกไปขายยังต่างประเทศ

คำสำคัญ : ปัญหาและข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชน, แนวทางในการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับวิสาหกิจชุมชน, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This research has the objectives to study A problem and limitations of community - based Enterprises in Thailand. and To study to study A Approaches for Strengthening of community - based Enterprises in Thailand. Qualitative research was conducted and data were collected from 12 key informants. The research instruments were an interview and recording of data; analysis was by content analysis.

The result showed that : 1. Problems and limitations of community enterprises in Thailand That can be divided into 4 issues : 1) the external environment was a policy of community enterprise development that lacks continuity, Implementing policies into practice still has problems, and the cost of living and household debt that was high. 2) Internal factors found that Management still lacks entrepreneurship, Not enough personnel, Lack of knowledge, and No ability to make a business plan. 3) Process factors found that a community enterprises in Thailand do not have marketing knowledge and 4) Self-reliance potential of community enterprises found that a community enterprises in Thailand Not have a profit from operation and 2. Guidelines for building capacity for self-reliance of community enterprises That the government sector must focus on creating a strategic plan for the development of community enterprise in the long term,

Focus on leadership development and create a policy to promote the market to distribute products, especially the national market And export to overseas.

Keywords : problem and limitations of community - based Enterprises, Approaches for Strengthening of community-based Enterprises, community-based Enterprises

บทนำ

ปี พ.ศ. 2548 ภายใต้นโยบายประชานิยม มีสโลแกนที่ว่า สี่ปีซ่อม ในระหว่าง พ.ศ. 2544 – 2547 นั้นเป็นช่วงเวลาแห่งการแก้ไขปัญหาความหายนะจากวิกฤติเศรษฐกิจจากปี พ.ศ. 2540 และสี่ปีสร้าง พ.ศ. 2548 – 2551 ในการทำให้ชาติให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ วิสาหกิจชุมชน ในปี พ.ศ.2548 รัฐบาลได้ผลักดันให้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขึ้นเกิดเป็นนโยบายของรัฐบาล ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในชุมชน ช่วยลดภาระหนี้สินในภาคครัวเรือน โดยแก้ไขด้วยการให้ประชาชนรู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่ ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นกระจายโอกาส สร้างงาน สร้างรายได้ไปสู่ชนบท เพื่อลดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจกระจุกตัวในกรุงเทพมหานครภาคกลาง และภาคตะวันออกในบางจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้ระหว่างภาค รวมถึงการผันตัวจากการทำเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม จากแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) จึงได้มีการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเป็นทางการเมื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนาแบบยั่งยืน (สุนิสตา ละวรรณวงษ์ และนรินทร์ สังข์รักษา, 2558, หน้า 1194)

จากนโยบายตามแผนพัฒนาประเทศดังกล่าว ภาครัฐบาลจึงส่งเสริมด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างหลากหลาย วิสาหกิจชุมชน ถือเป็นกลไก 1 ใน 12 ของนโยบายประชารัฐ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่ถือเป็น ที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความสำคัญ มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น (สถาบันพัฒนา

สนิทเวช จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

องค์การชุมชน, 2559) ซึ่งความชัดเจนของแผนดังกล่าวได้ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนภายใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่การพัฒนาประเทศจะยังคงยึดหลักการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2559) อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน นั้นมียังคงมีปัญหาจากการบริหารจัดการภาครัฐที่ยังอ่อนแอ กลไกการพัฒนาในแต่ละจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ ภาครัฐมีขนาดใหญ่และรายจ่ายประจำเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การบริหารจัดการภาครัฐมีประสิทธิภาพต่ำ ขาดระบบการทำงาน ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแบบบูรณาการกับหน่วยงานหรือภาคส่วนอื่น ๆ การให้บริการประชาชนยังต้องปรับปรุงให้ได้มาตรฐานสากล ขณะที่การทุจริตและประพฤติมิชอบได้ขยายไปในวงกว้างทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน นอกจากนี้ กฎหมายหลายฉบับยังไม่ได้มาตรฐานสากลเนื่องจากล้าสมัยและกระบวนการตรากฎหมายยังมีจุดอ่อนหลายประการ ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมยังขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาค (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2559)

จากข้อมูลของ กรมส่งเสริมการเกษตร (2562) พบว่า ในประเทศไทยมีจำนวนวิสาหกิจชุมชน เป็นจำนวน 118,715 แห่ง มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 1 ล้านคน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) ซึ่งถือว่ามีจำนวนมากถ้าหากทุกกลุ่มมีความแข็งแกร่ง มีศักยภาพในการดำเนินการนั้นก็จะเกิดผลดีทางเศรษฐกิจ สมาชิกฯ มีรายได้ดีสามารถดำรงชีพได้ แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่พบว่าวิสาหกิจชุมชนเองยังมีปัญหาจากชุมชน ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก การบริหารจัดการตลาดที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต การบริหารจัดการด้านบัญชี การพัฒนารัฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ด้วยการสนับสนุนการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการตลาด ตลอดจนยกระดับผู้ประกอบการที่มีศักยภาพก้าวไปสู่วิสาหกิจขนาดกลาง สภาพปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559; นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2561)

จากข้อมูลดังกล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญดังกล่าวจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับวิสาหกิจชุมชน ในประเทศไทย เพื่อใช้ในการเสนอรูปแบบในการพัฒนาปัจจัยภายในที่มีผลต่อการทำงาน กระบวนการทำงาน และ

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายประชารัฐของรัฐบาลและเกิดความมั่นคงต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดทางด้านปัจจัยภายในที่มีผลต่อการทำงาน กระบวนการทำงาน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย
2. เพื่อเสนอรูปแบบในการพัฒนาปัจจัยภายในที่มีผลต่อการทำงาน กระบวนการทำงาน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย

ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากทฤษฎีระบบของเซอโต (Certo, 2006) ได้กล่าวถึงระบบการบริหารงานคือ ผู้บริหารทำหน้าที่บริหารจัดการงานและคน ซึ่งจัดเป็น “สิ่งนำเข้า” (Input) โดยผ่าน “กระบวนการ” (Process) ในกิจกรรมการวางแผนการจัดองค์การ การนำสั่งการ และการควบคุม ให้สามารถประสานทำงานร่วมกันไป เพื่อให้ได้ “ผลลัพธ์” (Output) ซึ่งก็คือการบรรลุถึงเป้าหมายผลสำเร็จต่าง ๆ ทั้งทางด้านประสิทธิภาพประสิทธิผล คุณภาพ และความพึงพอใจของลูกค้า โดยที่กระบวนการบริหารจัดการนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา และ การประเมินผลโครงการซีพี โมเดล (Cipp Model) ของสตีฟเฟิลบีม (สมพิศ สุขแสน, 2547) ที่กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่าง ๆ ได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการติดตามและประเมินผลที่เป็นระบบ 4 ประเภท ตามอักษรภาษาอังกฤษตัวแรก ของ CIPP Model ได้แก่ 1) การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) 3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) และ 4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P)

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ในแนวคิดของชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถวิเคราะห์ออกมาได้เป็น 3 ปัจจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยภายในกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการวางกฎระเบียบ การแบ่งบทบาท การระดมทุน การแบ่งปันผลประโยชน์ ความเสียสละ ความสามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง คุณภาพสินค้า การบริหารการตลาด ภาวะผู้นำ และการเครือข่ายวิสาหกิจ 2) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างประชากร การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรภายในชุมชน การจ้างงานในชุมชนและรายได้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีตลาดรองรับ ตลอดจนการยอมรับของชุมชน

สนิทเขษ จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

และ 3) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง นโยบายรัฐ เครือข่ายภาคี กลไกทางการตลาด และการคมนาคม เป็นต้น

ในส่วนของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555) และจินตนา กาญจนวิสุทธ์ (2558) ได้กล่าวว่า กระบวนการประเมินผลการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญมี 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ทิศทางวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 3) การบริหารการตลาด 4) การจัดการความรู้ และข้อมูลข่าวสาร 5) การบริหารสมาชิก และ 6) การจัดการสินค้าและบริการ

และการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนนั้นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555, หน้า 20) และจินตนา กาญจนวิสุทธ์ (2558) ได้กำหนดการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเพื่อหาว่าที่ผ่านมามีการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน นั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ เพื่อวิเคราะห์ถึงความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ไว้ 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน อาทิ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ 2) คุณภาพสินค้าและบริการ ว่าสามารถผลิตได้ตามมาตรฐาน มีความปลอดภัย หรือมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวหรือไม่ 3) ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน โดยดูจากการลดต้นทุน และคุณภาพของระบบงาน และ 4) พัฒนาวิสาหกิจชุมชน อาทิ ความสำเร็จของแผนความพึงพอใจของสมาชิก ฯลฯ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถกำหนดกรอบแนวคิดได้ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interviews) ที่ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ, บทความ, วิทยานิพนธ์, รายงานการวิจัย ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การได้มาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกใน 3 ขั้นตอน คือผู้วิจัยจะศึกษาวิชาการ เอกสาร วิชาการ บทความ วารสาร รายงานการวิจัย ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ข้อระเบียบกฎหมาย เพื่อวิเคราะห์หาบุคคลที่สำคัญ องค์กร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย โดยสุดท้ายได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 20 ท่าน มีรายละเอียด ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน และรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน (คน)
1. เกษตรจังหวัด	3
2. เกษตรอำเภอ	3
3. นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ	3
4. เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ที่ปฏิบัติงานด้านเศรษฐกิจชุมชน	3
5. นักวิชาการด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	4
6. ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่อยู่ในขั้นก้าวหน้า และดำเนินการมากกว่า 5 ปี	4
รวม	20

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content validity) แบ่งเนื้อหาของคำถามออกเป็น 2 ส่วน คือ ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดของศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในบริบทของภาคกลางของประเทศไทย และ ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบในการสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจฐานรากของภาคกลางของประเทศไทย

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 20 ท่านนั้น ทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกี่ยวกับปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทย โดยสามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

ปัญหาและข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทย

1. ปัญหาและข้อจำกัดของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context)

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าปัญหาและข้อจำกัดของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) ที่มีผลต่อการทำงานของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย นั้นมีปัญหาและอุปสรรคของดังนี้

สนิทเข จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

1.1 ด้านนโยบายรัฐบาล มีปัญหาและข้อจำกัดคือการขาดความต่อเนื่องของนโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากความเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตลอด 10 ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้นการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานระดับภูมิภาคยังไม่มีประสิทธิภาพ หลาย ๆ โครงการของรัฐบาลขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในวงกว้าง และขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2 ด้านสถานะเศรษฐกิจ มีปัญหาและข้อจำกัดคือ ค่าครองชีพภายในประเทศสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ค่าเดินทาง ค่าที่อยู่อาศัย รวมทั้งหนี้สินภาคครัวเรือนสูงขึ้นส่งผลต่อการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยเนื่องจากผู้บริโภคต้องบริหารจัดการเงินส่วนหนึ่งเพื่อการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนและนโยบายของรัฐบาล โดยกระบวนการร่างแผนนโยบายด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของรัฐบาลนั้นยังขาดกระบวนการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ เพื่อค้นหาถึงปัญหา และความต้องการที่แท้จริงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้อย่างตรงจุด

2. ปัญหาและข้อจำกัดของปัจจัยภายใน (Input) ที่มีผลต่อการทำงานของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าปัญหาและข้อจำกัดของปัจจัยภายใน (Input) ที่มีผลต่อการทำงานของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย นั้นมีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

2.1 ด้านศักยภาพของผู้บริหาร พบว่า ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังขาดภาวะผู้นำ ขาดบทบาทในการรวมสมาชิกให้มีความสามัคคี ไม่มีประสิทธิภาพทางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก (SWOT) ผู้นำกลุ่มฯ ส่วนมากยังคงมองในภาพของกลุ่มตัวเอง ว่ามีจุดแข็งอย่างไรบ้าง แต่มิได้มองถึงสภาพแวดล้อมนอกทั้งสภาพตลาด คู่แข่ง ความต้องการของผู้บริโภค โอกาสและอุปสรรค รวมถึงขาดวิสัยทัศน์ในการสร้างความเติบโตให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำกลุ่มฯ ส่วนมากยังคงวางตำแหน่งสินค้าของตนให้ขายอยู่ในชุมชนในท้องถิ่น ไม่ต้องการขยายการตลาดให้เติบโต ไม่ต้องการจำหน่ายสินค้าในระดับชาติ หรือต้องการส่งออกไปขายยังต่างประเทศ

2.2 ด้านความรู้ความสามารถและจำนวนของบุคลากร มีปัญหาและข้อจำกัดอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก การขาดแคลนแรงงาน ด้วยหลาย ๆ ปัจจัยไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ค่านิยม หรือปัจจัยผลักดันจากท้องถิ่นเดิมจนทำให้แรงงานวัยหนุ่มสาวต้องเดินทางไปหางานทำในเมืองขนาดใหญ่ เข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ประการที่สองบุคลากรไม่มีความจริงจังในการทำงานให้แก่วิสาหกิจชุมชน ประการที่สามขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายท้องถิ่น อันเกิดจากการไม่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน และประการสุดท้าย คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านการบริหารจัดการ โดยบุคลากรของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีทักษะเพียงแค่การผลิตสินค้าเท่านั้น แต่ยังขาดความสามารถทางด้านอื่น ๆ อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะ

จะเป็น การตลาด การพัฒนาวัตกรรม การบริหารการเงินและการบัญชี สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

2.3 ด้านความเพียงพอของงบประมาณและความคล่องตัวในการใช้ นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังไม่มีความสามารถในการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณอุดหนุน หรือขออนุมัติกับทางหน่วยงานรัฐบาล และอีกประการ คือ ไม่มีความสามารถในการเขียนแผนธุรกิจเพื่อขอกู้เงินจากทางธนาคาร

2.4 ด้านความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ ขาดการพัฒนาวัตกรรมการผลิตที่สามารถผลิตสินค้าได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังใช้รูปแบบการผลิตในรูปแบบเดิม คือการแรงงานคนเป็นหลัก จึงมีขีดความสามารถทางการผลิตที่จำกัด จึงทำให้ไม่สามารถทำยอดขายให้เติบโตได้ และอีกประการ คือ การขาดการพัฒนาสถานที่และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มีมาตรฐานอุตสาหกรรม ยังไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการผลิตให้มีมาตรฐานสากล ให้ได้รับรองเครื่องหมายการผลิตต่าง อาทิ เครื่องหมายรับรองคุณภาพขององค์การอาหารและยา (อย.) ซึ่งต้องจัดทำอาคาร สถานที่ เครื่องมือ และกระบวนการผลิตให้ตรงตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ซึ่งเป็นกระบวนการที่ยุ่ยากสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หลาย ๆ กลุ่มจึงไม่ต้องการที่พัฒนาสถานที่และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มีมาตรฐานอุตสาหกรรม นั้นส่งผลไปถึงความน่าเชื่อถือสินค้าของกลุ่มฯ ด้วย

3. ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดดังนี้

3.1 ด้านการวางแผนดำเนินงาน นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ ประการแรก วิสาหกิจชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการดำเนินงาน โดยมักไม่ให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ การวางแผนเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบการดำเนินงานที่ไร้จุดหมาย และทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนล้มเหลวในที่สุด และอีกประการคือการขาดประชุมร่วมกันของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความสมัครสมานสามัคคีภายในกลุ่ม อาจเกิดการทำให้สมาชิกภายในกลุ่มเกิดความไม่พึงพอใจซึ่งกันและกันได้

3.2 ด้านการบริหารการตลาด นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดคือการไม่สามารถหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว ไม่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับกิจการ ไม่รู้ว่าลูกค้าหลักคือใคร สินค้าของตนนั้นต้องนำไปขายใคร จึงทำให้ทำการตลาดแบบไม่เป็นระบบ ไม่ตรงกลุ่มเป้าหมายไร้ประสิทธิผล รวมไปถึงการเน้นตลาดในชุมชนท้องถิ่นของตนเท่านั้น ไม่พยายามที่ก้าวไปสู่วิสาหกิจชุมชน

สนิทเขษ จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

ในขั้นก้าวหน้าไม่คิดใหญ่ที่จะขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้น เพื่อจำหน่ายสินค้าในระดับตลาดขนาดประเทศ หรือส่งออกไปขายยังต่างประเทศ

3.3 ด้านกระบวนการจัดการสินค้าและบริการ นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดคือ การไม่สามารถจัดการวัตถุดิบสำหรับการผลิตได้เพียงพอตลอดทั้งปี เนื่องจากวัตถุดิบหลักส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบจากภาคการเกษตร ซึ่งไม่สามารถคาดเดาสภาพอากาศได้อย่างแม่นยำ วัตถุดิบบางส่วนก็เป็นไปตามฤดูกาล นอกจากนั้นยังไม่ปัญหาด้านการไม่สามารถนำเอาจุดเด่นของท้องถิ่นมาทำให้เกิดเอกลักษณ์ได้ รวมถึงไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับสินค้าได้ และไม่พัฒนาบรรจุภัณฑ์ ให้มีความสวยงามสะดุดตา น่าซื้อ

3.4 ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดคือ การขาดการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการผลิตสินค้าระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้า และขาดการเรียนรู้ และสืบค้นข้อมูลใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาสินค้าเกี่ยวกับวิธีการผลิต วิธีการจัดการต่าง ๆ เพื่อนำมาสร้างศักยภาพให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3.5 ด้านการจัดการการเงินและบัญชี นั้นมีปัญหาและข้อจำกัดคือ วิสาหกิจชุมชนยังขาดความรู้ในการจัดทำบัญชี ไม่จริงจังในการจดบันทึกรายละเอียดการซื้อขายสินค้า และวัตถุดิบ จากการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกินกึ่งหนึ่งนั้นไม่มีความรู้ในการบัญชีแบบถูกต้องตามหลักการบัญชี มีเพียงการจดยรายรับรายจ่ายแบบง่าย ๆ เท่านั้น รวมถึงยังไม่มีระบบตรวจสอบการเงินภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นช่องโหว่ที่ทำให้เกิดการทุจริตขึ้นภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

4. ปัญหาและข้อจำกัดของความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าของความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยนั้นมีปัญหาและข้อจำกัดดังนี้

4.1 ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถทำรายได้ได้เพียงพอและไม่มีการดำเนินการ เป็นผลต่อเนื่องมาจากหลาย ๆ ปัจจัย ทั้งการจัดการตลาดที่ไม่มีประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าที่ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด และสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่ไม่อำนวยต่อวิสาหกิจชุมชน จนทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลาย ๆ กลุ่มนั้นไม่สามารถขายสินค้าได้เพียงพอกับเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ รวมทั้งปัญหาการไม่สามารถกระจายสินค้าไปสู่ตลาดที่มีความต้องการได้ อันเป็นผลมาจากการไม่มีประสิทธิภาพในการจัดหาตลาด ไม่มีการทำการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของตน จึงทำการผลิตสินค้านำการตลาด แล้วค่อยนำออกมาจำหน่าย ซึ่งก็ทำให้สินค้าที่ผลิตมานั้นไม่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค ทำให้ไม่สามารถขายสินค้าได้ในที่สุด

4.2 ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ พบว่า สินค้าวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตยังไม่ได้มาตรฐานในระดับสากล การจะส่งออกไปขายในระดับประเทศ ต่างประเทศ การทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมาสนใจหรือการนำสินค้าเข้าไปสู่ตลาดโมเดิร์นนั้นทำได้ยาก นอกจากนั้นยังพบว่าวิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถสร้าง

มูลค่าเพิ่ม (Value added) ไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์ที่ชัดเจนให้กับสินค้าได้ เป็นหนึ่งในปัญหาที่สำคัญของการผลิตสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยที่ว่า ได้ โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่รู้จักการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าของตน

4.3 ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน พบว่า วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถบริหารจัดการวัตถุดิบให้เพียงพอต่อการผลิตได้ เนื่องจากวัตถุดิบหลักส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบจากภาคการเกษตร ซึ่งไม่สามารถคาดเดาสภาพอากาศได้อย่างแม่นยำ ไม่สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ให้ทันสมัย สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่พบได้ทั่วไปคือ ไม่นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาสินค้าให้ก้าวไปอีกระดับ

แนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทย

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) จากการศึกษาพบปัญหาที่สำคัญคือการขาดความต่อเนื่องนโยบายรัฐบาล การที่รัฐบาลขาดขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ในวงกว้าง ปัญหาภาคเศรษฐกิจที่ชะลอตัวทำให้กำลังซื้อของผู้บริโภคลดลง จึงควรสร้างแผนยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว จัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าแบบถาวรให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และต้องประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก ในวงกว้าง รวมถึงจำเป็นต้องกระตุ้นเศรษฐกิจให้มาซื้อสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. ปัจจัยภายใน (Input) จากการศึกษาพบปัญหาที่สำคัญและต้องการการแก้ไข คือ การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารให้มีความเป็นผู้ประกอบการ และมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกลในการนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความก้าวหน้า มีความสามารถในการเขียนแผนธุรกิจเพื่อขออนุมัติสินเชื่อ ปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้มีความอนุรักษ์และต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มีความสามารถผลิตสินค้าได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และพัฒนามาตรฐานของสถานที่ที่ใช้ในการผลิต และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มาตรฐานอุตสาหกรรม และเป็นมาตรฐานสากล

3. กระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) จากการศึกษาพบปัญหาที่สำคัญและต้องการการแก้ไข คือ กลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถในการหาตลาด ไม่รู้วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด ไม่มีการวางแผนในการทำงาน ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าทางการตลาดให้แก่สินค้า ไม่รู้จักการนำเอาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาใช้กับสินค้า และไม่มีการทำบัญชี ซึ่งแนวทางการพัฒนานั้นภาครัฐจำเป็นต้องจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าแบบระยะยาว และมีความมั่นคง ความรู้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้รู้จักสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับสินค้า และนำเอาจุดเด่นของท้องถิ่นมาทำให้เกิดเอกลักษณ์ร่วมกัน พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามและดึงดูดใจ และการให้ความรู้แก่กลุ่มในการบริหารจัดการ

4. การสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชน ของประเทศไทย จากการศึกษาพบปัญหาที่สำคัญและต้องการการแก้ไข คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้จากการดำเนินการไม่เพียงพอ หลาย ๆ แห่ง

สนิทเข จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

ไม่มีกำไรการแก้ไขนั้นจำเป็นต้องทำการหาตลาดที่สามารถกระจายสินค้าของวิสาหกิจชุมชน ด้วยการสร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หาตลาดต่างประเทศ เน้นการจัดจำหน่ายสินค้าตามรายการสั่งซื้อ ให้ทุกกลุ่มต้องมีพนักงานขายหรือเซลล์ รวมทั้งหาตัวแทนจำหน่าย ทางด้านคุณภาพสินค้านั้นพบว่าหลาย ๆ กลุ่มๆ ไม่รู้จักการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับสินค้า และไม่สามารถสร้างนวัตกรรมการผลิตที่มีศักยภาพได้ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาและข้อจำกัดของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Context) ที่พบว่า นโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้นขาดความต่อเนื่อง การนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติยังคงมีปัญหา นั้นสอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) และ นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561) ที่พบว่า การบริหารจัดการภาครัฐที่ยังอ่อนแอ กลไกการพัฒนาในแต่ละจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ การบริหารจัดการภาครัฐมีประสิทธิภาพต่ำ ขาดระบบการทำงาน ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแบบบูรณาการกับหน่วยงานหรือภาคส่วนอื่น ๆ ในการนี้ผู้วิจัยเห็นว่า หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการควมมีการสร้างแผนยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว 10 – 20 ปี โดยแผนดังกล่าวต้องมาจากการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ

ปัญหาและข้อจำกัดของปัจจัยภายใน (Input) ที่พบว่า ผู้บริหารยังขาดความเป็นผู้ประกอบการ ไม่มีความรู้ทางด้านการบริหารจัดการธุรกิจ บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่มีความสามารถในการเขียนโครงการ และแผนธุรกิจ สอดคล้องกับข้อมูลของนิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561) ที่พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ที่มีมาตรฐาน ดังนั้นการเสริมสร้างศักยภาพแก่วิสาหกิจชุมชนควรที่จะพัฒนาใน 4 ลักษณะ คือ 1) ทักษะคิดและทักษะของผู้บริหาร 2) ทักษะการทำงานงานของสมาชิกฯ 3) ความสามารถในการหาแหล่งเงินลงทุน และ 4) การพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือการผลิต และสถานที่ให้มีมาตรฐาน

ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน (Process) จากการศึกษาพบปัญหาที่สำคัญและต้องการแก้ไข คือ กลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถในการหาตลาด ไม่รู้วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด ไม่มีการวางแผนในการทำงาน ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าทางการตลาดให้แก่สินค้าได้ ไม่รู้จักการนำเอาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาใช้กับสินค้า และไม่มีการทำบัญชี สอดคล้องกับข้อมูลของนิภาพรรณ เจนสันติกุล (2561) ที่พบว่า ศักยภาพการผลิตไม่สามารถทำได้ตามมาตรฐานสากลเพราะปัจจัยและกระบวนการผลิตมีลักษณะเป็นท้องถิ่น ขาดข้อมูลในการวางแผนธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ และการดำเนินกิจกรรมการผลิตสินค้าของวิสาหกิจชุมชนไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าสนใจเนื่องจากพบปัญหาที่คล้ายคลึง ผู้วิจัยจึงอยากเสนอแนวทางการพัฒนานั้นภาครัฐจำเป็นต้องจัดหาตลาดเพื่อ

จำหน่ายสินค้าแบบระยะยาว และมีความมั่นคง ความรู้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้รู้จักสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับสินค้า และนำเอาจุดเด่นของท้องถิ่นมาทำให้เกิดเอกลักษณ์ร่วมกันพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามและดึงดูดใจ และการให้ความรู้แก่กลุ่มในการบริหารจัดการ

ปัญหาและข้อจำกัดของศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับข้อมูลของนิภาพรรณ เชนสันติกุล (2561) ที่พบว่า มีสินค้าประเภทเดียวกันจำนวนมากไม่หลากหลาย ศักยภาพการผลิตไม่สามารถทำได้ตามมาตรฐานสากลเพราะปัจจัยและกระบวนการผลิตมีลักษณะเป็นท้องถิ่น และมีรายได้ไม่ต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงอยากเสนอแนวทางการพัฒนานั้นภาครัฐและวิสาหกิจชุมชนเองจำเป็นต้องหาตลาดที่สามารถกระจายสินค้าของวิสาหกิจชุมชน ด้วยการสร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หาตลาดต่างประเทศ เน้นการจัดจำหน่ายสินค้าตามรายการสั่งซื้อ ให้ทุกกลุ่มต้องมีพนักงานขายหรือเซลล์ รวมทั้งหาตัวแทนจำหน่ายทางด้านคุณภาพสินค้านั้นพบว่าหลาย ๆ กลุ่มฯ ไม่รู้จักการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับสินค้า และไม่สามารถสร้างนวัตกรรมการผลิตที่มีศักยภาพได้ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการควรมีการสร้างแผนยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว 10 – 20 ปี โดยแผนดังกล่าวต้องมาจากการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ
2. หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีนโยบายในการส่งเสริมการหาตลาดเพื่อจัดจำหน่ายสินค้าโดยเฉพาะตลาดระดับประเทศ และการส่งออกไปขายยังต่างประเทศควรอาศัยการทำข้อตกลงร่วมระหว่างรัฐบาลเพื่อการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน
3. หน่วยงานภาครัฐต้องประสานงานร่วมมือกับสถาบันด้านศึกษา สถาบันทางการเงิน เพื่อร่วมกันพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทย
4. ควรมีการสนับสนุนให้เกิดตลาด จัดหากลุ่มลูกค้าาวรให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถขายสินค้าได้ตลอดทั้งปี พัฒนาการหาตลาดต่างประเทศเพื่อช่วยจำหน่ายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการพัฒนาสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน ให้เป็นที่ต้องการของตลาดด้วยอีกทางหนึ่งควบคู่กันไป และร่วมกันสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน เพื่อสร้างโอกาสสำหรับการขายสินค้า
5. ควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรม การผลิต และจัดการการผลิตให้มีมาตรฐานและดำเนินการของเครื่องหมายรับรองมาตรฐานต่าง ๆ อาทิ

สนิทเขษ จินตนา และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก

เครื่องหมาย อย., เครื่องหมายกลิ่นฟู้ดกู๊ดเทส (Clean food good taste), เครื่องหมายฮาลาล (Halal) เป็นต้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ยังควรมีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้แก่สินค้าและบริการ สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้โดดเด่นในตลาดสร้างความน่าสนใจ และดึงดูดผู้บริโภคให้มาซื้อสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

6. ควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเรียนรู้ถึงการเขียนแผนการตลาดให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง มีตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม มีการวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) ทั้งทางด้านการผลิต การตลาด การบริหารสมาชิก และการจัดการงบประมาณ สำหรับให้แต่ละวิสาหกิจชุมชนใช้เป็นแบบแผนให้สมาชิกได้ทำปฏิบัติตามให้บรรลุเป้าหมายองค์กร

รายการอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). รายงานสรุปประเภทกิจการวิสาหกิจชุมชน/ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จำแนกตามพื้นที่. วันที่ค้นข้อมูล 27 ธันวาคม 2562, เข้าถึงได้จาก

http://smce.doae.go.th/smce1/report/select_report_smce.php?report_id=17

จินตนา กาญจนวิสุทธ์. (2558). *เส้นทางวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาอาชีพและการพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ:

มีน เซอร์วิส ซัพพลาย.

ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). *การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. สงขลา: สถาบันสันติ

ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2561). ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนพื้นที่จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ใน

บริบท ประชาคมอาเซียน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*,

37(4), 78–87.

สุนิสา ละวรรณวงษ์ และนรินทร์ สังข์รักษา. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ของวิสาหกิจ

ชุมชนอัญมณีและเครื่องประดับ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคม

อาเซียน. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(1), 1192-1211.

สมพิศ สุขแสน. (2547). *การประเมินผลโครงการ*. อดิเรก: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2559). *คู่มือการพัฒนากระบวนการเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการ

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม*

แห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ (สศช.).

CHAPTER 9

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2555). *คู่มือ : การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

Certo, S. C., & Certo, S. T. (2006). *Modern management* (10th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

